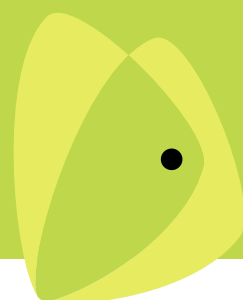

Fremtidens natur

i Favrskov Kommune

Danmarks
Naturfredningsforening

Danmarks Naturfredningsforening er Danmarks største grønne forening, stiftet i 1911. Foreningen har hovedkontor i København og er repræsenteret i næsten alle landets kommuner af en lokalkomite. Det gælder også efter kommunalreformen, hvor DN-afdelingen for Favrskov vil dække hele Favrskov Kommunes område.

Det er foreningens overordnede og langsigtede mål, at Danmark bliver et bæredygtigt samfund med et smukt og varieret landskab, en rig og mangfoldig natur og et rent og sundt miljø.

Foreningen arbejder for befolkningens mulighed for gode naturoplevelser og med emner som naturbeskyttelse, naturgenopretning, miljøbeskyttelse, planlægning, adgang til naturen og oplysning. Desuden søger foreningen at påvirke lovgivningen, så natur og miljø tilgodeses mest muligt. Foreningen engagerer sig tillige internationalt især gennem EU og har særlig fokus på Danmarks nær-områder, Østersøen og Nordsøen.

Foreningen har 135.000 medlemmer, hvoraf 2000 er aktive og bruger en del af deres fritid på at arbejde for foreningens formål. I Favrskov Kommune havde vi i 2006 ca. 1500 borgere som medlemmer af Danmarks Naturfredningsforening.

I arbejdet med den danske natur søger Danmarks Naturfredningsforening at sikre, at tabet af den biologiske mangfoldighed standser. Derfor beskæftiger foreningen sig også med land- og skovbrugets produktionsvilkår, der har afgørende indflydelse på det åbne landskab.

Du har brug for naturen. Og den har brug for dig!

Danmarks Naturfredningsforening
Tlf. 39 17 40 00
dn@dn.dk
www.dn.dk

Indhold

	Side
Favrskov Kommune – nye udfordringer, nye opgaver	4
Resumé	5
Natur og landskab i Favrskov Kommune	5
Natur- og landskabstyper §3 beskyttede naturtyper i Favrskov Kommune	7
Mulige naturområder	11
Landskaber	11
Udvalgte værdifulde naturområder	12
den nordlige og vestlige del	12
den østlige del	13
den sydlige del	16
Visioner	21
Afslutning	22
Ordforklaring	23
Kort med nuværende og beskyttet natur, fredede områder og Danmarks Naturfredningsforenings forslag til naturnetværk	Bilag 1

Nyt stryg ved
Pøt Mølle,
Frijsenborg.

Favrskov Kommune

- nye udfordringer, nye opgaver

Fra januar 2007 er Favrskov Kommune en realitet. En væsentlig større kommune end vores tidligere kommune. Det vil være nødvendigt at udvide vores tilhørsforhold til områder så langt sydpå som til Lading Sø, vestpå næsten til Kongensbro, nordpå til Nørreå og østpå til Clausholm Slot og Mygind Skov. Et stort område, som i starten kan være svært at overskue. Ikke mindst når det gælder naturen. Vi vil nok i en tid fremover beholde de nuværende kommunegrænser i vores bevidsthed. Men det holder ikke i længden. Fremover skal vi se Favrskov som "vores" kommune.

Det skal denne naturplan bidrage til. Den har til hensigt at give et overblik over de naturværdier, som findes i Favrskov Kommune. Den

skal være en hjælp for politikere, som arbejder med natur- og landskabsforhold og for naturinteresse-rede, som ønsker et sammenhængende billede af naturkvaliteterne i Favrskov Kommune. Og endelig en inspiration for de borgere, som holder af at opleve naturen.

Det er vort håb, at denne naturplan vil blive brugt af alle, som har interesse i eller måske et særligt ansvar for, at Favrskov Kommune også for kommende generationer kan fremstå som et sted, hvor der er værnet om flora og fauna, og hvor landskabernes skønhed fortsat kan berige borgerne. Det vil bidrage til det, alle ønsker, nemlig Favrskov Kommune som et attraktivt sted at bo.

Naturpleje ved Hinnerup.

Resumé

Hæftet henvender sig primært til lokale politikere og embedsmænd, men i øvrigt til alle, som har interesse for naturen i Favrskov Kommune.

Formålet med hæftet er at give et samlet overblik over naturforhold i Favrskov Kommune. Desuden at give en oversigt over de vigtigste beskyttelsesregler for natur og åbent land. Endelig at beskrive udvalgte naturområder mht. til egenskaber og tilstand.

Indholdet starter med en helt overordnet gennemgang af naturelementer i kommunen efterfulgt af en oversigt over beskyttelsesformer med særlig opmærksomhed på naturbeskyttelsesloven. Herefter følger et afsnit om beskyttelse af landskaber efterfulgt af en gennemgang af særlige naturområder i kommunen. Hæftet afsluttes med Danmarks Naturfredningsforenings visioner for en engageret indsats til styrkelse af naturen. Bagerst findes en ordliste.

Natur og landskab i Favrskov Kommune

I dette afsnit vil vi kort og helt overordnet nævne særlige natur- og landskabskvaliteter i kommunen.

Den dominerende landskabsform i den nordvestlige del af kommunen er en højtliggende, frugtbar moræneflade, udformet af isen, der gled hen over landet i istiden. Et levn fra istiden er en randmoræne mellem Hvorslev og Thorsø. Den når ved *Drejehøj* en højde af 108 m. Andre højdepunkter er Brunhøj og Flintehøj, hvorfra der ligeledes er en fantastisk udsigt til alle sider.

Mellem Hvorslev og Aidt findes et af landets mest typiske områder med *spaltdale*. Karakteristisk for området er de lange smalle søer med sider så stejle, at de ikke har kunnet dyrkes.

Store landskabelige værdier udgøres af de skovklædte skrænter og bakkepartierne langs *Gudenådalen* ved Ulstrup, samt ved kommunens nordgrænse, der følger *Nørreåen*.

Ådalene er levende landskaber, der sikrer både biologisk og landskabelig sammenhæng. Ådalene skaber områder, hvor naturen får lov til at udfolde sig i fred og fungerer som vigtige spredningskorridorer.

I *Borre Skov* helt mod vest er der

Nørreådalen ved Ålum.

områder med naturskov. I *Borridsø Skov* findes en stor bestand af kronvildt med sølepladser fra de store hjorte. Her er ynglende ravne, hulduer og stor hornugle. *Tjærbækken* ved Houlbjerg er en af landets reneste vandløb omkranset af en særegen natur.

Mod syd er kommunen relativt skovrig med et næsten sammenhængende skovdække fra Hammel til Hinnerup. Disse skove har forbindelse til skovene omkring Granslev Å med forbindelse nordpå til Laurbjerg og Langå og Gudenådalen. Vi har her en af områdets vigtigste "korridorer",

Søbygård Sø ved Hammel.

hvor den vilde fauna kan vandre over større afstande.

Kommunens to største søer, *Søbygård Sø* og *Lading Sø*, er beliggende i områdets sydlige del. Sidstnævnte er omgivet af en landskabsfredning.

Voldby Bæk ligger på sit nedre løb landskabeligt meget smukt i en snæver ådal med stejle skrænter mod syd og nord. Dette vandløb er ligesom den nærliggende *Gelbæk* meget rent.

Centralt i kommunen ligger *Granslev Ådal*, som er meget markant og enestående smuk. Den er smal og på lange stræk dyb med højskov på dalsiderne. Granslev Å er et naturmæssigt meget værdifuldt vandløb. *Lilleåen* udspringer ved Lading og har et langt forløb gennem den sydlige og midterste del af kommunen. Den udgør således en anden vigtig økologisk forbindelse som spredningsvej for dyre- og planteliv fra nord til syd gennem den østlige del af kommunen. Lilleådalen udgør et væsentligt rekreativt område for beboerne i såvel Hinnerup som i Hadsten.

Mellem Hinnerup og Hadsten findes der på vestsiden af Lilleåen flere afgræssede og uafgræssede engpartier med en karakteristisk vegetation.

I den sydøstlige del af kommunen, mellem Søften og Hinnerup, findes et spændende moseområde *Damsbro Mose* med en rig flora og et spændende fugleliv. *Tinning Mose* vest for Hinnerup er en af de meget få højmoser i denne del af landet.

Der er plantet en del ny skov, bl.a. *Himmerigskoven*, i kommunens østlige del. Det er et resultat af indsatsen for at øge skovarealerne i Dan-

mark. *Frijsenborgskovene* mellem Hinnerup og Hammel har en sådan udstrækning, at man her kan opleve fornemmelsen af virkelig stilhed. Her er veletablerede bestande af rådyr, sikahjorte og krondyr. Der er også ynglende ravne og sortspætter.

Søftendalen ved Hinnerup har spændende landskabslementer med et rigt fugleliv og en meget artsrig flora.

Nord for Hadsten findes rester af større sammenhængende overdrevsarealer. De støder op til kommunens højeste punkt *Lysnet* på 131 meter, hvorfra der er en formidabel udsigt mod øst og syd.

Helt østpå i kommunen findes omkring Alling Å større vådområder, *Hvalløs Kær*, som landskabeligt er meget smukke. Områderne strækker sig til Clausholm Slot.

Haurum Mose - truet af tilgroning.

Der er således i Favrskov Kommune meget at glædes over for naturelskere. Trods dette er det vigtigt at slå fast, dels at den rige natur ikke uden videre er sikret for eftertiden, dels at naturen allerede i dag er truet.

Wilhelmudvalget har i sin rapport fra 2001 slået fast, at:

- naturen har for lidt plads
- vandet er forsvundet fra landskabet
- næringsstofferne forurener
- lysåbne naturtyper gror til
- naturområderne er for små
- naturområderne er for opsplittede

Dette gælder også for Favrskov Kommune. Hvis vi vil gøre en indsats for at sikre naturen i vores kommune, bør det være disse seks udmeldinger, som skal være ledetråden i arbejdet.

Lilleådalen mellem Hinnerup og Hadsten.

Natur- og landskabstyper

Langt de fleste af de naturområder, vi har i dag, er på godt og ondt et resultat af kulturhistorien og lovgivningen. Fredning er den oprindelige form for naturbeskyttelse, som siden er blevet udvidet gennem en række andre reguleringer. En kort oversigt vises nedenfor:

Af alle disse naturbeskyttende virkemidler spiller **naturbeskyttelsesloven** en særlig rolle. Lovens § 3 beskytter den "lille natur" i form af det rislende vandløb, den grønne eng med orkideer, de smukke overdrev med en farvestrålende flora og søer med rent vand og masser

Den administrative naturbevarelse

- 1. Fredninger.** Dette er den ultimative form for naturbeskyttelse. En fredning fastlægger i al fremtid rammerne for et områdes drift. De vigtigste fredninger i Favrskov Kommune er:
 - a. Bjerre Skov nord for Vissing
 - b. Tilkørselsvej til og vendeplads ved Lysnet
 - c. Byskoven i Hadsten
 - d. Området ved Lading Sø
 - e. Busbjerg Bakker ved Ulstrup
- 2. Fredskov.** De fleste private og alle offentlige skove er fredskov. Det betyder, at skoven skal bevares og passes efter god skovmæssig drift, herunder at sikre skoven som hjemsted for dyre- og planteliv.
- 3. Natur- og vildtreservater.** Fristeder, hvor bestande af fugle, pattedyr og planter sikres. Det er ofte vådområder, men småøer med særlige naturtyper er tillige udpeget. Der findes i dag ingen i Favrskov Kommune.
- 4. §3-områder.** Naturbeskyttelseslovens §3 beskytter en række af naturtyper med særegne naturkvaliteter: moser, ferske enge, overdrev, heder, søer og vandhuller over 100 m² og særligt udpegede vandløb. Der findes mange §3 beskyttede områder i Favrskov Kommune.
- 5. Natura 2000-områder.** Er en fælles betegnelse for Habitatområder, Fuglebeskyttelsesområder og Ramsarområder. Danmark har over for EU forpligtet sig til at udpege en række karakteristiske levesteder (habitater) for dyr og planter samt særlige områder for vilde fugle. Hensigten hermed er at sikre bevarelsen af de arter og naturtyper, der er skyld i udpegningen. I Favrskov Kommune er kun Bjerre Skov nord for Vissing udpeget som Natura 2000-område (habitatområde).

Bølmes Bakke, bynær natur, truet af byudvikling.

af fisk. Herigennem reguleres ret store arealer, som karakteriserer det danske landskab som f.eks. ådale, enge og overdrev. Disse naturtyper har både historiske, naturmæssige og landskabelige værdier og er dele af den natur, som vi betragter som karakteristisk dansk. Det er den type natur, som vedrører os mest. Samtidig er det også disse naturtyper, der er mest truede.

I § 3 registrerede områder må den

Målsætning for naturarealer (efter Naturkvalitetsplan 2001 for Århus Amt)

	Naturindhold	Kulturpåvirkning	Restriktioner	Indsats
A	Særlig typiske lokaliteter eller forekomst af sjældne dyr og planter.	Jorden aldrig (eller meget sjældent) forstyrret. Meget lang og stabil ekstensiv driftsperiode. Ingen gødskning og sprøjtning.	Der gives normalt kun tilladelse til indgreb, som understøtter naturtypekvaliteten.	Om nødvendigt skal amtet støtte plejeforanstaltninger eller kanaliseringen af midler hertil.
B	En for naturtypen karakteristisk lokalitet evt. med nogle sjældne dyr og planter.	Stabil drift i årtier. Ingen eller kun lidt gødskning og sprøjtning.	Mindre indgreb i naturen kan i særlige tilfælde godkendes efter konkret vurdering, f.eks. etablering af vandhul eller mindre beplantning.	Nødvendige midler til plejeforanstaltninger m.v. kanaliseres hertil, men amtet forpligter sig ikke til at afholde udgifter hertil.
C	Naturområde uden veludviklet, karakteristisk dyre- og planteliv.	Ustabil drift eller ændret drift i seneste årti. Arealer ofte gødsket og sprøjtet.	Ændring i naturtype kan evt. tillades. Inddragelse af areal til om-drift tillades normalt ikke.	Ingen forpligtigelse til indsats fra offentlige myndigheder.

hittidige drift fortsætte, men driften må ikke intensiveres. Det betyder, at arealer, der f.eks. ikke tidligere har været gødet, ikke må gødes. Der må heller ikke foregå ændringer i § 3-registrerede områder uden dispensation fra naturbeskyttelsesloven. De beskyttede naturområder målsættes efter klasserne A, B og C, hvor de A-målsatte områder rummer den mest værdifulde natur. Se skema side 7.

Når vi taler om ”naturarealer” skelner vi mellem to hovedtyper.

1. **Egentlige naturarealer**, f.eks. vandløb, søer, moser, skov. Disse naturtyper har det bedst ved at få lov at passe sig selv, at få lov at ligge upåvirkede hen.
2. **Kulturarealer**, som er et resultat af menneskelig påvirkning. Overdrev, enge og heder er typiske eksempler på kulturarealer. De skal passes og plejes, ellers forsvinder de naturkvaliteter, der knytter sig til disse arealer.

Naturbeskyttelsesloven regulerer begge slags naturarealer, og det er vigtigt at skelne mellem de forskel-

lige betingelser, der er nødvendige for at sikre kvaliteten på arealerne. Naturbeskyttede, lysåbne arealer er i dag omfattet af en generel **rydningspligt**. Det betyder, at lodsejere skal forhindre, at naturbeskyttede arealer som enge og overdrev gror til med træer og buske. Rydningen skal ske mindst hvert femte år. Kommunen har pligt til at kontrollere, at rydningspligten efterleves.

Invasive arter betegner inden for floraen arter, som breder sig aggressivt og uhæmmet på naturarealer, hvorved den naturlige flora trænges tilbage og helt kan forsvinde. Den mest omtalte art er Kæmpebjørneklo, som igennem de senere år har været i voldsom fremvækst langs vandløb og i enge, hvor der er passende fugtighed. Der gælder særlige regler for bekæmpelse af Kæmpebjørneklo. Således kan kommunen efter en vedtaget indsatsplan aktivt bekæmpe planten på egne arealer, ligesom kommunen efter anmeldelse skal sikre bekæmpelse af planten på private arealer. Rynket Rose er et andet eksempel på en aggressiv art, som især findes i strandnære områder. Den har en stor tilpasningsevne og kan derfor

udmærket trives på lysåbne kalk-, sand- og tørvejerde. Den er smuk, men breder sig uhæmmet og kvæler den oprindelige flora. Det samme gælder Japan-pileurt og Kæmpepileurt, der også findes enkelte steder. Det er vigtigt at rette fokus mod bekæmpelse af disse aggressive arter, som medvirker til at ødelægge beskyttede naturtyper. Bekæmpelse er mulig, men det kræver særlig opmærksomhed og en systematisk indsats.

§3 beskyttede naturtyper i Favrskov Kommune:

1. **Overdrev**. Alle overdrev på over 2500 m² er beskyttede. Overdrev betyder egentlig ”stenet udmark, hvor kvæget blev drevet på græs”. Denne naturtype var tidligere meget udbredt. Ofte havde hver landsby en fælles græsningsmark beliggende på næringsfattige eller svært tilgængelige stykker jord. Betegnelsen dækker over tørre, afgræssede arealer, som det ikke har været muligt eller rentabelt at dyrke. Naturindholdet er præget af græsningen, som har holdt arealerne lysåbne. De har aldrig eller kun yderst sjældent været pløjet op. Ugødede og afgræssede overdrev rummer en særlig artsrig flora – deriblandt en række sjældne arter. Det er faktisk den mest artsrige naturtype i Danmark.

Overdrev skal plejes, primært ved afgræsning, ellers gror de til. I intensive landbrugsområder er overdrevene ofte truet af næringsstoffer fra husdyrenes gødning, navnlig fra staldventilation, men tillige fra gylleudbringning og gylletanke, som ikke er overdækkede. Kvælstofnedfald fremmer brændenælder, bynke og andre kvælstofelskende plantearter, som kvæler den oprindelige lysåbne overdrevsflora.

Det gælder f.eks. overdrevsarealer omkring Lysnet, sydpå mod Lerbjerg og nordpå mod Bjerre Skov. Her mellem Høgebjerg og Bjerre Skov findes en del A-målsatte overdrev. Overdrevene strækker sig længere østpå mod Hinge og lergravene ved Leca- og Fiboværkerne. Mellem Hadsten og Hinnerup, hævet op over Lilleåen findes der overdrev, hvor det er nødvendigt at gøre en aktiv plejeindsats for at sikre lysåbne forhold.

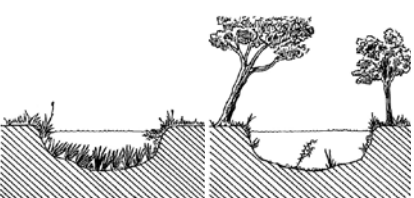

Overdrev ved Spørring Å.

Søftendalen ved Hinnerup er ligeledes et eksempel på overdrev, som er truet af tilgroning. Smalle, langstrakte overdrevsarealer med karakteristiske planter findes også på de stejle skråninger langs Voldby Bæk og Gelbækken sydvest for Hammel.

2. **Vandløb, ferske enge**. Ferske enge er relativt fugtige lavbundsarealer med en lysåben og lavtvoksende vegetation af græsser og urter skabt ved græsning og/eller høslæt. De findes som regel tæt på vandløb. Hvis ikke engene afgræsses eller slås, vil de gro til med pilekrat og lignende. Herved forsvinder den særegne engvegetation, f.eks. orkideer. Det er derfor nødvendigt at tænke på aktiv naturpleje af disse områder. Afgræsning er oplagt, men høslæt er en anden mulighed, som er kommet mere i fokus i de senere år med dannelse af ”høslet-laug”. I forbindelse med vandmiljøplanerne er der kommet

flere af disse fugtige enge. Langs Lilleåen er der udstrakte engområder, som trænger til pleje. Det samme gælder langs Granslev Å og flere af de tidligere nævnte vandløb. Engene ved disse to vandløb er flere steder A-målsat. Lilleå og Granslev Å er i øvrigt højt målsat over større strækninger. Det betyder, at disse vandløb har et alsidigt dyre- og planteliv. Et højt målsat vandløb er ofte uforurennet og upåvirket af menneskelig aktivitet. Vandløbene vedligeholdes skånsomt, deres naturlige snoinger bibeholdes og der er ingen spærringer, som hindrer fiskenes passage. For at sikre et alsidigt dyre- og planteliv er det vigtigt med skyggende beplantning langs vandløbet, ligesom variationer i strømningsforhold, frembragt f.eks. af større sten i vandet medvirker til at give vandløbet liv. Mange små vandløb udspringer i Favrskov Kommune. Små bække med gode miljøforhold er vigtige

Sammenhæng mellem træers skyggevirkning og grødemængde.

gyde- og opvækstområder for fisk og vandløbsinsekter. Skal et vandløb fungere som sådan, er det vigtigt, at der er fri passage på hele strækningen, da fiskene ynder at gyde i de smalle afsnit, hvor strømmen er kraftig. Mange spærringer i form af stemmewærker, styrt og lignende er i de senere år fjernet, men der resterer stadig en del, jf. nedenfor:

Spærringer i højt målsatte vandløb	
Omkring Hadsten	Lerbjerg Bæk, Tusø Bæk, Vinterslev Bæk, Vissing By Bæk, Bulbro Bæk, Lunddal Bæk, Stensbæk Spørring Å, Kollerup Bæk, Skader Å
Omkring Hammel	Helstrup Bæk, Fajstrup Bæk, Norring Møllebæk, Lystskov Bæk
Omkring Langå	Houlbjerg Bæk, Garver Bæk, Hasager Bæk
Omkring Ulstrup	Hagenstrup Møllebæk, Stærkær Bæk, Karmark Skovbæk, Grølsted Bæk, Sdr. Vinge Bæk, Torup Bæk, Aidt Bæk

Det er ligeledes vigtigt, at der i Gudenåen ved Tange Sø etableres et effektivt omløb eller lignende, så opgangen af laks og havørred ikke hindres. I Vandrammedirektivet, som i dansk lov er udmøntet i miljømålsloven fra 2003, spiller arealer langs vandløbene en central rolle. Direktivets hensigt er at sikre vandkvaliteten, både drikkevand og det vand, der er forudsætningen for dyre- og planteliv i søer, åer og fjorde. Gendannelse af våde enge bliver en af måderne.

Høgebjerg ved Vissing, overdrev.

Granslev Å, et af kommunens reneste vandløb.

Borre Å ved Thorsø, gydeplads for laks og ørred.

3. Moser. Alle moser over 2500 m² er beskyttede. Moser er vådområder med en særlig vegetation og et særligt dyreliv. I gamle dage har der ofte været gravet tørv i moserne, og disse graveområder ligger i dag hen som søer. Der findes mange forskellige slags moser, men fælles for dem alle gælder, at de danner tørv. Nogle af dem er næringsfattige. Deres særlige vegetation skyldes netop mangelen på næringsstoffer. Ammoniak fra landbrug påvirker disse moser, så de gror til med græsser og brændenælder, som trives bedst med god næring. Eksempler på sådanne sårbare højmoser og fattigkær er Tinning Mose, Rakkersø og Urmosen ved Hammel.

4. Heder. Denne naturtype er sparsom i Favrskov Kommune. Lynghøj ved Selling og Busbjerg og Bølmes Bakker vest for Ulstrup med lyngbevoksning er lokale repræsentanter for denne naturtype.

5. Sammenhængende naturområder – spredningskorridorer.

Sammenhængende naturområder er forudsætningen for en rig natur. For at faunaen på længere sigt kan

eksistere og blandes med artsfæller, skal dyrene have mulighed for at bevæge sig over større områder.

Skovene og ådalene udgør kerneområderne i de sammenhængende naturområder. Skovområderne i kommunen er koncentreret i to sammenhængende bæltter. Det ene bælte på begge sider af Granslev Ådal, det andet fra Skivholme over Tinning til Hinnerup.

Det vigtigste system af ådale i kommunen er Granslev Ådal, der mod sydvest fortsætter i Gjærn Ådal og mod nordøst løber sammen med Lilleådal.

Derimod mangler de gode spredningsforhold i den nordøstlige del af kommunen. Fra Hinge østover spærrer motorvejen for faunapassage og kun Alling Å tillader en snæver passage østpå. Graveområderne mellem Hinge og Ølst kan udvikles til værdifulde vildtveje, men det forudsætter, at der iværksættes en plejeplan for området.

Mulighederne for faunapassager er desuden begrænsede i Favrskovs vestlige del. Mellem Borre Å og Tjærbækken i øst-vestlig retning og i retning nord-syd mellem Thorsø og Ulstrup er de naturlige skjulesteder

afbrudt af intensivt opdyrkede landbrugsområder, som har en barrierevirkning for de vilde dyrs frie fæden.

I mindre målestok er de levende hegn og uberørte diger, markskel og grøftekanter meget vigtige opholdssteder og spredningsveje for dyrelivet.

Ved siden af de sammenhængende

Lyng på Busbjerg ved Ulstrup.

Granslev Ådal, en af vore vigtigste spredningsveje for vildtet.

Tinning Mose, en højpose, som er en sjælden naturtype i Østjylland.

korridorer for vildtpassager er det derfor af stor værdi at sikre mindre "pletter" af søer, vådområder, træbevoksninger og udyrket jord, der som "trædesten" kan yde skjul for de vilde dyr. Sådanne "trædesten" kan lette faunaens mobilitet de steder, hvor de eksisterende korridorer afbrydes af åbne, dyrkede arealer.

Landbrug fylder meget i Favrskov Kommune.

Mulige naturområder

Landbrugsarealer i eller uden for omdrift, hvis brugsværdi efterhånden er begrænset, kan med en aktiv indsats bibringes et øget naturindhold og natursammenhæng. Flere udyrkede, ugødskede og ekstensivt udnyttede arealer vil kunne sikre levesteder for både flora og fauna og derved berige landskabet. Disse

– mulige naturområder – (et begreb fra regionplanen) findes navnlig i ådalene og kan medvirke til at skabe sammenhængende natur til glæde for vildtet. Hertil kommer som nævnt vandhuller, grupper af træer, levende hegn og jorddiger som gavnlige elementer i kulturlandskabet. Den "lille natur" langs

grøftekanter i form af en varieret flora er tillige vigtige "småbiotoper". Disse ofte meget farverige og vigtige levesteder for insekter er smukke indramninger af vore landeveje. Desværre er deres værdi ofte overset, og misforstået naturpleje fører til hyppig og meningsløs slåning.

Landskaber

Landskaberne i Favrskov Kommune er meget varierede. De særligt smukke landskaber er navnlig til stede der, hvor flere naturtyper findes side om side i harmoni med hinanden. Tidligere var disse landskabelige herligheder mere udbredte. Det vi ser i dag, er resterne af fortidens landskabspragt. Derfor gælder det om at passe på disse landskaber, så vi stadig kan glædes over dem.

Menneskelig foretagsomhed er landskabernes største fjende. Højspændingsmaster, vindmøller, moderne landbrugsbyggeri og større vejanlæg er ofte med til at bryde de harmoniske landskaber. Ny anlæg af den ene eller anden slags bør kun tillades under hensyntagen til landskaberne, evt. helt afvises i særlige områder.

I Favrskov Kommune indeholder især ådalene meget smukke landskaber. Lilleådal mellem Hinnerup og Hødsten og videre frem til Langå er således et område, hvor samspillet mellem ådal og det bakkede landskab let kan forstyrres af større byggeri. Granslev Ådal har samme landskabelige værdier, hvor man bør være varsom med at tillade større byggerier. Endelig kan vi pege på området fra Lerbjerg over Høgebjerg og Vissing, videre over Hinge,

Lysnet ved Vissing, kommunens højeste punkt.

Hvalløs og Clausholm. Et kuperet terræn, hvor skov, overdrev og ådale veksler i stor harmoni. Desværre afbrudt af en skæmmende række højspændingsmaster. De landskabelige kvaliteter kan let yderligere lide skade, hvis vi ikke hele tiden er opmærksomme på konsekvenserne af byggeri i det åbne land.

Udflytning af husdyrhold i det åbne land er tit løsningen, hvis en landmand skal udvide uden problemer med naboer. Set med naturbriller er denne løsning dog ikke uden problemer. Dels har disse udflyttede husdyrbrug ofte en stor udstrækning, og med høje siloer bliver de meget synlige. De kan let komme til at virke skæmmende i landskabet. Efterhånden som der udvikles flere muligheder for renere teknologi i

landbruget, vil behovet for udflytning reduceres.

Det er ligeledes attraktivt at bygge boliger i det åbne land. Afgørelser i naturklagenævnet viser imidlertid, at kommunale tilladelser til ikke-landbrugsmæssigt byggeri i det åbne land ofte afvises. Planloven administreres således ret snævert, og det bør smitte af på den kommunale holdning til byggeri i det åbne land også selv om det er tæt på en by eller landsby.

Kommunens planlægning bør derfor ske gennem planlovens regler om borgerinddragelse, indkaldelse af ideer og forslag til planlægningen, offentlige høringer m.v. Vi vil foreslå, at hensynet til landskaberne kommer til at indgå i den kommende kommuneplan.

Udvalgte værdifulde natur-områder i Favrskov Kommune

Den følgende nummerering henviser til kortbilag

Den nordlige og vestlige del

Nørreåen (1): Ved kommunegrænsen mod nord løber Nørreåen gennem en fladbundet dal, der er knap så bred som Gudenådalen. Området er meget naturskønt. Det er vedtaget fremover at overholde gældende vandløbsregulativer, hvilket med tiden vil bringe de naturlige våde enge tilbage.

Lergravssøen (2) og skovene i den østlige del af Ulstrup: Ved et fælles projekt har borgere og Hvorslev Kommune fået oprenset Lergravssøen. Der er opstillet informationstavler om den unikke ler, og der er etableret sti-forbindelser mellem Lergravsområdet og det øvrige naturområde i Ulstrup. Langs søen er set orkideer og andre sjældne planter. Der er et rigt fugleliv.

Trusler: For kraftig regulering.

Forslag: Det rige fugleliv bør sikres ved at beholde tilstrækkelig med skjulesteder og ved at bevare et miljø af ”vild natur”.

Status: Afgræsses delvis med får.

Trusler: Villaudstyknings for tæt på de naturskønne områder.

Forslag: Fortsat afgræsning og pleje/fjernelse af bevoksninger. Sikring mod fortsat udstykning i området.

Gudenåen (4): Geologisk set er Gudenådalen en smeltevandsdal fra slutningen af sidste istid for 10.- 15.000 år siden. Med sine 160 km er Gudenåen Danmarks længste vandløb. Den afvander ca. 2.600 km² af det midtjyske område. Alene i Hvorslev området er der 104 km små vandløb, der løber til Gudenåen. Der er ikke meget fald på Gudenåen på strækningen mellem Bjerringbro og Langå. Om vinteren breder åen sig ud over engene ved Ulstrup, et eldorado for fugle.

Langs Gudenåen er den gamle pramdragersti åbnet for gående færdsel hele vejen fra Randers til Silkeborg.

Forslag: En planmæssig sikring af

Gudenå ved Ulstrup, kommunens hovedvandløb.

Busbjerg (5) er en såkaldt ”falsk bakke”, dvs. et fremspring fra det omgivende bakkeland i den brede dal. Fra den 92 m høje lyngbakke er der en imponerende udsigt over den kilometerbrede Gudenådal. I klart vejr kan man se både til Viborg mod nordvest og til Randers mod nord-øst. Der er en afmærket natursti fra Gudenåen til toppen af Busbjerg. Busbjerg blev fredet som en lyngbakke i 1953. I dag foregår der naturpleje med bl.a. græssende får for at holde udsigten åben og for at bevare lyngen.

Busbjergs kerne består af ler, som tidligere blev anvendt til tegl. I den nedlagte lergrav mod nord trives i dag en del planter, der er usædvanlige for egnen, fx orkidéer og vintergrøn.

På sydsiden kan man være heldig at finde den sjældne fugleedderkop *Atypus affinis* (se billede på forsiden). Den lever kun på steder, der aldrig har været dyrket, og kun i lysåbne skovpartier.

Om sommeren er Busbjerg hjemsted for Busbjergspillene.

Status: Får sørger i dag for, at Busbjerg ikke springer i skov.

Trusler: En stor bestand af ørnebregner breder sig uhæmmet ned af bakkerne og kvæler lyngen på sin vej.

Forslag: Ørnebregnerne bør fjernes. Det er vigtigt med fortsat naturpleje, f.eks. ved afgræsning og fjernelse af træer på lyngarealerne. Ørnebregnerne trives bedst i skygge, men har de først fået fodfæste, trives de tilsyneladende fint i fuld sol.

Borridsø Skov (6): er værd at fremhæve. Den tilhører Frijsenborg Gods og er en plantet skov med mange store og særegne indførte træarter. I området findes en del relativt sjældne fugle. Stor hornugle yngler her. Mange skovhornugler samles her på fælles overnatningssteder. Endvidere findes sortspætte, grønspejle, og huldue, sidstnævnte bruger sortspættens huller i bøgetræerne. Isfugl og ravn yngler i skoven. Yderligere ses i skoven vandstær, fiskeørn, rørhøg, bjergvipstjert, stor tornskade, rødrygget tornskade, kærnebider og topmejs. Derudover er der i området set skovmår, oddere, kronvildt og sikavildt.

Borre Skov (7): To områder er i dag henlagt som naturskov. Det er vigtigt at bibeholde disse naturskovsområder. Dem findes der ikke mange af i Favrskov Kommune. I skoven yngler sortspætte, huldue og stor hornugle.

Borre Å (8): Udspringer sydøst for Thorsø. Borre Å er præget af godt fald over gruset og stenet bund, og fremstår som en meget fin gydeplads for ørred. Åen er kendt for, at laksen har gydet her.

Der er set ynglende isfugle ved åen, ligesom der er set spor efter odder.

Tjærbækken (9): Det er et af landets reneste vandløb med mange sjældne ferskvandsdyr. Derudover er vandløbet et meget væsentligt gydeområde for optrækkende havørreder fra Gudenåen. Den har et stort fald og løber gennem et område med skov, skrænter og afgræsning. Under området ligger et stort vandreservoir.

Status: Der har været en række

Tjærbækken ved Houlbjerg.

spærringer i vandløbet, der har hindret havørreden i at nå de øvre dele af Tjærbæk. For få år siden gennemførte amtet et projekt med det formål at genskabe den frie passage og i øvrigt hæve miljøkvaliteten i bækken.

Trusler: Tilledninger af dårligt rensat spildevand fra ejendomme i oplandet, sandvandring.

Forslag: Vandløbet bør helt friholdes for tilledning af spildevand.

Den østlige del

Skovene ved Bidstrup (10) er meget afvekslende. Der er en større bestand af sikavildt i skovene.

Et særligt interessant område, **Langkær**, har tidligere været en sø, men er i dag et sumpet, vådt område, der visse steder afgræsses af kreaturer. Fourageringssted for mange fugle.

Trusler: Tilgroning pga. manglende græsning

Forslag: Naturpleje

Høgebjerg (11): I det kuperede terræn omkring Lysnet findes nogle af kommunens mest varierede landskaber. Overdrev veksler med enebærkrat, mindre skovpartier og enkelte lyngarealer.

Området har mange lysåbne arealer med en artsrig overdrevsvegetation, bl.a. den meget sjældne jordbærpotentil. Mod syd går disse arealer over i et kuperet skov-

område, som igen grænser op til Lilleådalen. Området rummer mange landskabelige kvaliteter. Længere vestpå tæt ved Laurbjerg findes et større skovområde omkring Bidstrup Slot. Et meget varieret område, som også indeholder et sumpet, ånært område (Langkær).

Status: I store træk passer området sig selv. Der findes et rigt dyre- og planteliv. Statsskovdistriktet ejer en del af området tæt på Lysnet. Distriktet har i 2006 lavet trampesti omkring den gamle lergrav tæt på Lysnet. Udsigten fra selve Lysnet hæmmes mod nord og vest af nåletræer.

Trusler: Tilgroning

Forslag: Der er behov for at forbedre publikumsadgang til området, og der bør gøres en indsats for at forbedre udsynet fra Lysnet. Der kan med fordel laves trampesti rundt om hele højdepunktet. Afgræsning af overdrevsarealerne er påkrævet.

Bjerre Skov, spændende og svært tilgængelig.

Bjerre Skov (12): Bjerre Skov er et landskab, som er næsten uændret siden udskiftningen i 1700-tallet. Skoven, som er fredet, indeholder en enestående orkideflora på kalkholdig bund, hvilket har begrundet områdets udpegning som Natura 2000 område. Her vokser tillige blå anemoner. I den nordøstlige del af kommunen nord for Vissing, tæt på Bjerre Skov findes rester af stævningskov.

Status: Svært tilgængelig, bl.a. fordi der findes plastisk ler i området. En del af området er fredet.

Trusler: Orkidefloraen er truet på grund af kvælstofpåvirkning fra landbruget.

Forslag: Oprettelse af beskyttelseszone omkring skoven samt restriktioner for gødning i skovens omgivelser vil kunne medvirke til at sikre naturtilstanden.

Vissing Bæk (13) med omgivende overdrev: På vesthældet af Galten Mark nord for Hadsten ned mod Vissing Bæk findes et større overdrevsområde på plastisk ler. Disse karakteristiske lysåbne partier dækkede tidligere langt større arealer i dette område. Overdrevene strækker sig længere østpå og går i et med graveområderne ved de to letklinefabrikker.

Status: Områderne ligger i dag som typiske, meget smukke overdrev, hvoraf en del af de vestlige partier er reserveret til udvidelse af Feltengård Losseplads. Overdrevene er både A og B-målsatte.

Trusler: Områderne er omgivet af intensivt dyrket agerjord og er derfor udsat for påvirkning af næringsstoffer.

Alling Å (14): Dette vandløb afvander størstedelen af den nordøstlige

Overdrev ved Hinge, Galten Mark.

del af kommunen. Den udspringer tæt ved Hinge og benævnes på det første stykke **Alstrup Møllebæk**.

Mellem Hvalløs og Clausholm er åen en del af et meget smukt vådområde, Hvalløs Kær, med et rigt dyreliv.

Skader Å og Skørring Å løber til ved Mygind Skov. Disse sidevandløb har et meget snoet og ureguleret

Hvalløs Kær ved Clausholm, behov for naturpleje.

forløb. Skader Å er visse steder A-målsat. Alling Å løber til Randers Fjord ved Allingåbro. Åen afleder store mængder næringsstoffer fra områdets landbrugsdrift til Natura 2000-området Randers Fjord.

Status: Store dele af Alling Å er desværre forurenede på grund af tilløb fra spredt bebyggelse, bl.a. fra Hinge og Erslev. Den fysiske tilstand er visse steder dårlig efter udretning og hårdhændet oprensning med sanddrift og okkerproblemer til følge. Fiskebestanden er ikke overvældende. Skader Å og Skørring Å er mindre forurenede, begge med en pæn bestand af ørred. Ved Mygind Mølle findes en spærring, som hindrer opgang af fisk, bl.a. laksefisken helt, som lever her.

Trusler: Fortsat hårdhændet oprensning og dræning vil yderligere forringe vandløbets tilstand. Spildevand fra spredt bebyggelse øger forureningen.

Forslag: Naturgenopretning på udvalgte strækninger vil være oplagt. Genetablering af det oprindelige forløb og gendannelse af våde enge

ved Erslev/ Drostrup. Gennemførelse af naturgenopretningsprojektet ved Hvalløs Kær (se nedenfor).

Spærringen ved Mygind Mølle bør i samarbejde med Syddjurs Kommune fjernes.

Hvalløs Kær (15): Et smukt mose- og engområde i kommunens nordøstlige del. Området gennemstrømmes af Alling Å. Selve kæret har tidligere haft et rigt fugleliv. I den sydligste del fandtes tidligere en fredet mergelgrav af stor geologisk værdi. Den blev ved en fejltagelse tilkastet.

Århus Amt har udarbejdet et projekt for naturgenopretning af engene ved Hvalløs Kær. Projektet er aldrig gennemført, så her ligger en opgave for Favrskov Kommune.

Status: Udsætning og fodring af gråænder har tilført megen næring til de ellers næringsfattige mosehuller, hvilket har forringet områdets værdi væsentligt. Fodringen har visse steder medført uhygiejniske forhold. På grund af mangelfuld naturpleje foregår der en tilgroning af mose og eng.

Trusler: Udsætning og fodring af ænder belaster fortsat naturområdet.

Forslag: Der er behov for naturpleje i området, herunder at forbyde udsætning og fodring af ænder. Det

aldrig gennemførte naturgenopretningsprojekt bør gennemføres. Endelig bør det overvejes at genetablere den tidligere mergelgrav.

Lilleåen (16) løber gennem den østlige del af kommunen mod vest, og danner på sin vej via Hadsten ud til Gudenåen et sammenhængende naturområde med sidedale og tilløb fra Norring Møllebæk, Haldum Bæk, Hårbæk, Rønbæk og Spørring Å. Vandløbet har været amtets modelvandløb og er et bevis på, hvorledes målrettet restaureringsarbejde kan genskabe en god miljøtilstand i et vandløb. Resultatet er et af landets bedste ørredvande. Lilleådalen udgør med sine sidedale en vigtig økologisk forbindelse som spredningsvej for dyre- og planteliv fra nord til syd gennem den østlige del af kommunen.

Mellem Hinnerup og Hadsten findes et par større moseområder, hvor der er botanisk værdifulde partier med naturtypen rigkær. Her findes arter som f.eks. tuestar og alm. ulvefod, samt bestande af kødfarvet gøgeurt og majgøgeurt.

"Lilleådalens Kogræsserlaug" bruger kvæg til aktiv naturpleje langs Lilleåen.

Lynghøj ved Selling, en gravhøj med behov for naturpleje.

Status: Der er blandt beboere i området oprettet et græsningsselskab, som skal sikre afgræsning af engarealerne langs åen. Århus Amt og Hadsten Kommune har bevilget midler til hegning. Afgræsning er væsentlig af hensyn til såvel landskabelige som botaniske værdier. Det er vigtigt, at denne græsning fortsætter og helst også udvides med yderligere arealer.

Trusler: Lilleådalen er truet af byudviklingen både fra Hadsten- og Hinnerupsiden. Ønsket om at inddrage bynære, attraktive naturområder er blevet forstærket i de senere år. Sikring af naturkvaliteterne i ådalen mod tilgroning forudsætter aktiv naturpleje.

Forslag: En planmæssig sikring af de bynære dele af ådalen, evt. en regulær fredning. Aktiv naturpleje, f.eks. afgræsning eller høstet.

Lynghøj (17) vest for Selling er en gammel gravhøj. Den er delvis dækket af lyng, men denne oprindelige bevoksning har det svært i konkurrence med buske, bregner og græsser. Lynghøj er beliggende i et spændende system af vandrestier og er derfor et skattet udflugtsmål for naturvandrere.

Status: Højen og dermed lyngbevoksningen er i dag noget medtaget. Der har været holdt skydeøvelser på højen med spredning af lerduester til følge. Knallertcrosskørsel har ligeledes sat sine spor på højen. Højen er udsat for tilgroning.

Trusler: Lyngbevoksningen er påvirket af det intensive landbrug, der forårsager nedfald af ammoniak. Herved fremmes gødningselskende vækster som græs og nælder på bekostning af lyngen. Manglende pleje.

Forslag: Der bør iværksættes naturpleje i området, evt. på længere sigt udsættes får til afgræsning. Fredning er en mulighed.

Spørring Å (18) er aldrig blevet reguleret og har beholdt sine naturlige slyngninger, som fremstår meget smukt i det kuperede landskab.

Status: I åens øvre strækning er målsætningen ikke opfyldt, idet vandløbet tilføres spildevand fra spredt bebyggelse og overløb. Længere nedstrøms inden udløbet i Lilleåen er åen A-målsat med meget lille forurening.

Trusler: Forurening fra spredt bebyggelse, tilgroning af enge.

Forslag: Sikring af effektiv spildevandsrensning. Naturpleje.

Søftendalen ved Hinnerup.

Engene er hjemsted for et mylder af smådyr som sommerfugle og svirrefluer.

og tyndakset gøgeurt samt en stor bestand af majgøgeurt.

Status: Dalen kan virke noget ”slidt”, idet den daværende Hinnerup Kommune har tilladt villaudstykning helt ud til dalens skrænter, så man kan se villaer fra dalen og fornemme den megen trafik af beboerne.

Arealerne har hidtil været afgræsset, men for den kommende græsningssæson (2006) er der ikke indgået nogen aftale om afgræsning af arealerne.

Trusler: Græsning er nødvendig for at bevare den særlige flora. Specielt nogle af orkideerne er meget afhængige heraf.

Forslag: Der skal gøres en indsats for at få genoptaget afgræsningen. Området bør fredes.

Hattemagerskoven.

Damsbro Mose (21): Langs Lilleåen mellem Søften og Hinnerup ligger et stort moseområde bestående af en blanding af kær, sumpskov, tørvegrave, kulturrenge samt områder med den sjældne naturtype ekstremrigkær. Der er bl.a. observeret sjældne arter som loppestar, leverurt, tvebo baldrian og mange individer af majgøgeurt.

Status: Den hidtidige græsning er

p.t. ophørt, idet arealerne angives at være for våde.

Trusler: Arealerne er i fare for at gro til. Hvis det sker, vil området miste både naturmæssige og landskabelige værdier samt herlighedsværdier, da området er meget besøgt af beboerne i Søften.

Forslag: Arealerne bør så vidt muligt afgræsses.

Hattemagerskoven (22) – på 20 ha – ligger syd for Søften på grænsen til Århus Kommune.

Her er plantet nåleskov, specielt rødgran, men der findes også i den nordlige og sydøstlige del en del selvforyngende løvskov.

Status: Varieret skov med et rigt dyreliv.

Trusler: Områder i skoven bliver til tider brugt som ”losseplads”.

Forslag: Et forbedret stisystem vil lette adgangsforholdene.

Lading Sø (23) ligger i en markant tunneldal. Søen og landskabet omkring er fredet, så der er bevaret en smuk udsigt over søen fra landsbyen og landevejen. I vestenden af søen er der et større moseareal – søen selv er lavvandet med en maksimal dybde på 1,5 m.

Ved søen findes et rigt fugleliv, både ynglefugle, trækgæster og vintergæster. Udover ænder, svaner og lappedykkere kan man opleve sjældnere fugle som rørhøg, fiskeørn, rørdrum, vandrikse og skægmejse.

Spørring Ådal, en naturperle i kommunens østlige del.

Den sydlige del

Himmerigskoven (19): Folketinget har besluttet, at Danmarks skovareal inden for 80-100 år skal fordobles fra ca. 12% til 25% af landets areal. Himmerigskoven på 90 ha er derfor plantet i perioden 1991-1995 af Skov- og Naturstyrelsen. Her er plantet bøg og andre løvtræer fra den oprindelige danske skov. Desuden er der plantet rød, ask og kirsebær langs veje og stier. I skovbrynet er der plantet buske og småtræer som slåen, hassel og tjørn.

Øst-vest gennem skoven får enge lov til at brede sig langs bækkene. Her findes enkelte steder de typiske planter fra grønne enge, bl.a. engkabbeleje, engblomme og majgøgeurt.

Skoven er opkaldt efter bebyggelsen Himmeriggårde.

Status: Forholdsvis ung skov.

Trusler: Ingen, da den hører under Skov- & Naturstyrelsen, som har fokus på at passe den forsvarligt.

Forslag: Samarbejde med Skov og Naturstyrelsen for bedre publikumsfaciliteter, motionsruter mv.

Søftendalen (20): Denne landskabeligt smukke sidedal strækker sig på Lilleådalens østside ca. 1,5 km i nord-sydgående retning. Området er naturmæssigt spændende med tørre skrænter, vældprægede kærparker og fugtige krat. Her er et rigt fugleliv samt en meget artsrig flora med blandt andet sjældne arter som guldblomme, bakkegøgelilje

Damsbro Mose. Afvekslende, truet natur.

Lading Sø.

Rovfiskene i søen er hovedsageligt gedder og store aborrer, mens fredfiskene mest er skaller og brasen.

Status: Søen har været stærkt forurenet, men er i bedring efter afskæring af spildevand og forsøg med opfiskning af fredfisk. Vandet bliver stadig mere klart, og forhåbentlig vil undervandsplanter snart indfinde sig, så tilstanden kan stabiliseres. Udviklingen bør følges nøje, idet det kan blive nødvendigt at fjerne fredfisk igen.

Trusler: Forlægning af Århus-Viborglandevejen syd om Lading. Der er reserveret et bælte i fredningen hertil.

Forslag: En anden linjeføring af en omfartsvej, f.eks. nord om Lading. Bedre adgangsforhold, f.eks. sti rundt om østenden af søen.

Tinning Mose (24): En af de sjældne højmoser. Den er på godt 40 ha. Her har tidligere fundet tørvegravning sted. Store dele af randområderne er krat- og skovbevoksede. Pletvis er der plantet nåletræer.

Den store centrale del er åben med fattigkærsvegetation, og her findes adskillige større og mindre tørvegrave. Nogle har åben vandflade, andre er under tilgroning med tørvemosser og har udviklet hængesæk. Rundbladet soldug findes i stort tal, men også den sjældne liden soldug.

Status: Området har været forholdsvis godt beskyttet af Frijsenborgskovene på vestsiden. Mosen er delvis tilgroet.

Urmosen ved Hammel.

Trusler: Forøget nedfald af kvælstof fra de omkringliggende landbrug. Der er således i nyere tid blevet opført et større produktionsanlæg for kyllinger på Jernit, ligesom andre landbrug i området har søgt om udvidelser af husdyrholdet.

Forslag: Sikre at næringsstofførslen til mosen ikke øges. Rydning af dele af mosen for at sikre lysåbne partier.

Urmosen (25): Denne højmose er beliggende i den sydøstlige udkant af Hammel. Højmoser er sjældne i denne landsdel. Urmosen har et tykt tørvetag, der dog flere steder

er gravet væk, så der er åbne vandflader. En bred stribe i den nordlige del er opfyldt med jord og tidligere affaldsdeponering. Store dele af mosen ejes af kommunen.

Status: Mosen har været drænet i mange år med en langsgående grøft i midten. Hele fladen er tilgroet med træer. Bebyggelse i kanten af mosen leder spildevand til, men dette afskæres dog nu, idet området kloakeres.

Trusler: Fortsat udtørring vil medføre at tørvetaget efterhånden forsvinder.

Forslag: Lukning af afvandingsgrøft, rydning af træer, evt. trampesti gennem mosen.

Gelbækken-levested for smerlingen.

Gelbæk og Voldby Bæk (26): Voldby Bæk ligger på sit nedre løb (vest for Voldby) landskabeligt meget smukt i en snæver ådal med stejle skrænter mod syd og nord. På skrænterne findes artsrige, delvis afgræssede overdrev. I bunden af ådalen er der lange stræk med orkiderige enge, en del kildevæld og et stort sumpområde med oprindelig vegetation.

De to bække har en god vandkvalitet, naturlige dybdevariationer med gode yngle- og opvækstforhold for ørredfisk. Som noget helt specielt findes her en levedygtig bestand af den i Gudenåsystemet ellers uddøde fisk smerlingen.

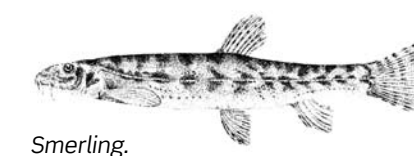
Status: Fiskespærringer ved Søby-

Smerlingen er en meget sjælden fisk, der her i Jylland kun er fundet i Kolding Å og i Gudenåen. Den er forsvundet fra Gudenåsystemet, lige med undtagelse af en bestand i Gelbæk, hvorfra den nu igen ser ud til at brede sig ned i Gjern Å. Fisken er på ryggen gråbrunt marmorert, bugen er hvidlig. Den er kun ca. 10 cm lang og holder til på bunden af vandløbet, hvor den lever af smådyr og ørredæg. Den er nataktiv og klarer sig bl.a. ved hjælp af 6 føletråde, den har ved munden.

vad og Rampes Mølle er erstattet af fisketrappe og stryg, så dyrelivet er sikret fri passage.

Trusler: Tilgroning på grund af manglende græsning af enge og overdrev; gødskning af engene. Forurening af enkelte vandløbsstrækninger med dårligt rensset spildevand fra spredt bebyggelse.

Forslag: Etablering af stiadgang. Eventuelt oprettelse af græsningselskaber.

Smerling.

Søbygård Sø (27): Søen ligger smukt omgivet af skov og lidt mose. Udtynding i den omgivende skov har gjort det lettere at se søen udefra. Søen er meget lavvandet og har i årtier været meget stærkt forurennet. Den er dog blevet meget renere efterhånden som spildevand fra Hammel er blevet rensat bedre.

Status: På søbunden er et tykt mudderlag, der indeholder en stor fosforpulje, der langsomt frigives. Afløbet fra renseanlægget ledes fra 2006 uden om søen, hvorefter en naturlig undervandsvegetation forhåbentlig atter vil indfinde sig.

Trusler: Der bør holdes øje med fosforbelastningen fra punktkilder, herunder regnvand fra Hammel by. Det har været stærkt påvirket af spildevand på grund af utætheder og fejkoblinger i kloaksystemet.

Forslag: Fortsat udtynding, bedre adgangsforhold.

Granslev Å (28): Ådalen er meget markant. Den er smal og på lange stræk dyb med højskov på dalsiderne. Mod sydvest løber vandet fra Søbygård Sø til Gjern Å og i den nordøstlige ende forenes ådalen med Lilleådalen.

Granslev Å er et naturmæssigt meget værdifuldt vandløb. Den er hurtigt strømmende med sten- og grusbund og fødes af mange små tilløb med klart og uforurennet vand. Den huser en del sjældne insekter og en bestand af ørreder, der formerer sig godt. Derfor udsættes der aldrig ørreder her.

Status: Øverst i vandløbet er sidst i 1990'erne gennemført et naturgenopretningsprojekt, hvor en nygravet sø sørger for at udfælde okker, og en genslyngning af ca. 4 km af vandløbet har hævet vandstanden i de omgivende enge. Enkelte ældre søopstemninger i engene ser unaturlige ud.

Trusler: Tilgroning af de ferske enge på grund af manglende græsning/høslæt.

Forslag: Som et led i naturgenopretning vil genslyngning af den resterende del af vandløbet være oplagt. Ophør af dræningen af engene. Plejeforanstaltninger – f.eks. græsningsaftaler.

Haurum Mose (29) er en ca. 27 ha stor kærmose, som afvandes af Thorsø bæk. Enkelte orkideer. God nattergalelokalitet.

Status: Meget tilgroet på grund af stærk afvanding og manglende græsning. Svært tilgængelig.

Trusler: Yderligere tilgroning.
Forslag: Rydning af træer og buske, periodevis afgræsning. Eventuelt hævnning af vandstanden. Frilæggelse af rørlagte strækninger før og efter mosen. Bedre adgangsforhold.

Visioner

Det er en stor opgave at sætte naturhensynet i system. Ansvaret er efter 2007 næsten udelukkende placeret hos kommunen. Hvis vi skal komme godt fra start, er det imidlertid nødvendigt at afse de nødvendige ressourcer.

Vores håb er, at natur- og miljøhensynet vil spille en central rolle i Favrskov Kommune. Et virkeligt hensyn vil betyde, at konsekvenser for natur og miljø altid vurderes ind i de beslutninger, der ikke blot direkte, men tillige indirekte vedrører natur og miljø. Vi kan her henvise til sammenlægningsudvalget, som i sin vision nr. 4 under overskriften "Natur og trivsel" fremhæver en "Bæredygtig udvikling med respekt for områdets miljø, natur og kulturarv". Det bæredygtige element er netop karakteriseret ved helhedssyn.

Planlægning

Kommuneplanen er det værktøj, som kan give den rigtige retning i naturarbejdet. De kommende kommuneplaner skal forholde sig til landskaber og natur. Herved langtidssikres en bæredygtig udvikling med konsekvens og sammenhængende elementer, som er med til at sikre en bevarelse og styrkelse af naturværdierne.

Som nævnt flere gange bør fokus rettes mod bevarelse og udvikling af naturnetværket, dvs. fremme af et sammenhængende system af uforstyrret natur, som sikrer den vilde faunas bevægelsesfrihed. Vores vision er såvel et politisk som økonomisk råderum for ideer til naturgenopretning og naturpleje, evt. fredninger og aftaler med landmænd om ekstensivering af driften, navnlig omkring vandløb og vandlidende områder. Den politiske interesse bør tillige omfatte sikring af bynær natur til glæde for offentligheden tæt ved de større bysamfund. I denne sammenhæng er bynatur i form af mindre grønne oaser i byen et område, som vi håber vil have politisk bevågenhed. Alt for ofte har vi været vidne til, at de få grønne områder i selve byen forsvinder og erstattes af boliger. Vi

Dybdalen ved Hinnerup.

synes, at byerne herved bliver fattigere og mindre afvekslende.

Adgang til naturen

Vi håber, at politikerne i deres planlægning inddrager mulighederne for at forbedre offentlighedens adgang til naturen. Stisystemer omkring de større byer, gennem naturområder, foldere om vandreture etc. vil medvirke til et aktivt fritidsliv og til større naturforståelse. Her vil samarbejdet med Danmarks Naturfredningsforening og andre grønne foreninger spille en stor rolle. Med opbakning og støtte vil vi meget gerne engagere os i det praktiske arbejde og komme

med forslag til, hvorledes der bedst arbejdes for, at borgerne får mest mulig glæde af naturen.

Nærdemokrati og borgerinddragelse.

Vi mener, at en aktiv naturforvaltning som beskrevet kun kan foregå, hvis der er en god dialog mellem politikere, embedsmænd, borgere og grønne organisationer. Det er derfor vores håb, at der tages initiativ til at formalisere denne dialog gennem et forum, et grønt råd, hvor alle relevante spørgsmål kan komme til debat og hvor alle deltagere kan inspirere hinanden.

Sammenlægningsudvalget skriver i sit arbejdsgrundlag for Favrskov Kommune:

Kommunen skal bygge på nærdemokrati og borgerinddragelse. Vi ønsker bæredygtig udvikling med respekt for områdets miljø, natur og kulturarv

Det betyder for borgeren:

Der skal tages hensyn til miljø og naturværdier, så kommunen er attraktiv at leve i. Byudviklingen skal foregå med respekt for natur og landskab og kulturarv. Miljøet skal sikres ved at regulere forholdet mellem erhvervs- og bosætningsinteresser. Produktionen i virksomhederne skal foregå med en renere teknologi. Sundhedsfremme og forebyggelse skal være centrale kommunale indsatsområder. I Favrskov skal landskabsværdierne i form af skove, bakkelandskab og ådale bevares og være tilgængelige

Granslev Ådal.

Afslutning

Vi håber, at denne beskrivelse af fremtidens natur i Favrskov Kommune har synliggjort, at vi har meget natur at værne om. Vi har alle et ansvar for at bevare disse værdier for eftertiden. Skal området fortsat være et attraktivt sted at bo, er det vigtigt, at vi ikke sælger ud af disse værdier. Såvel det åbne lands naturmæssige kvaliteter som de bynære naturområder skal helst også i fremtiden være det, som kendetegner vores kommune.

Vi bor i en vækstkommune, hvilket vi skal være glade for. Det stiller imidlertid store krav til en bæredygtig og helhedsorienteret planlægning, der afspejler hensyntagen til natur og miljø.

Dette hæfte skulle gerne bidrage hertil. Vi håber, at det kan virke som appetitvækker for alle, som interesserer sig for naturen i Favrskov Kommune.

God fornøjelse med naturen i Favrskov Kommune. Nyd den og pas godt på den!

Danmarks Naturfredningsforening:
Lokalkomiteerne i Hinnerup, Hammel, Hadsten, Langå-Purhus-Randers og Bjerringbro-Hvorslev kommuner.

Søbylunde Skov, en del af korridoren mellem Søhøjlandet og Gudenåen.

Ordforklaring

- **Natura 2000 område.**
EU-betegnelse for enten habitatområde eller fuglebeskyttelsesområde. Områderne kan godt overlappe. I Danmark er der udpeget 254 habitatområder dvs. levesteder, hvor der er vigtige og karakteristiske naturtyper, planter eller dyr. De ligger både på land og på havet. Det samme gør fuglebeskyttelsesområderne, hvortil også Ramsar-områderne hører. Der er i Danmark 111 af disse fuglebeskyttelsesområder, der værner om lokaliteter, hvor mange yngle- og trækfugle opholder sig.
- **§ 3 område.**
Naturbeskyttelseslovens § 3 sikrer en generel beskyttelse af søer, moser, vandløb, heder, enge, strandenge og overdrev over en vis størrelse. Ændringer i deres tilstand kræver dispensation fra myndighederne.
- **Wilhelmudvalget.**
Udvalg (med tidligere industriminister Nils Wilhelm som formand) nedsat af regeringen med den opgave at udarbejde et grundlag for national handlingsplan for biologisk mangfoldighed og naturbeskyttelse. Udvalgets rapport kom i år 2001.
- **Kulturarealer.**
Områder, der er afhængige af en jævnlig pasning og pleje, f.eks. rydning, afgræsning, jordbearbejdning eller høst.
- **Rydningspligt.**
En pligt til regelmæssigt at rydde opvækst af træer og buske, som måtte være etableret siden 2004 (hvor loven blev vedtaget) på lysåbne landbrugsarealer, herunder heder, overdrev og enge.
- **Invasiv flora.**
Planter, der ikke er hjemmehørende i Danmark, men som ofte breder sig uhammet på bekostning af den oprindelige flora. De kan være plantede eller tilfældigt indslæbt.
- **Høslet.**
Slåning af græs med henblik på at tørre det til hø. Kan bruges som alternativ til græsning som naturpleje af ferske enge. Græsning er dog mere selektiv, idet dyrene undgår nogle plantearter.
- **Omdrift.**
Landbrugs- eller skovarealer, der høstes og atter tilsås eller tilplantes siges at være i omdrift. I modsætning til f.eks. vedvarende græs.
- **Kær.**
Fugtige områder, som får tilført vand fra både nedbør og grundvand. Riggær: næringsrige kær. Fattigkær: næringsfattige kær.
- **Hydrologi.** Læren om vand

